

dr. Roger Janssen o.s.c.

**Van Java-missie tot provincie Sang Kristus
1927-1977**

Kruisheren op Java, 1962-1977

St. Agatha-Cuijk, 2021

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	4
WOORD VOORAF	11
POLITIEKE ONTWIKKELINGEN IN INDONESIA NA 1962	17
DE JAVAMISSIE IN 1960	21
De provincie Sint-Augustinus wenste een modernisering van de constituties	21
Ontwikkelingen in de Javamissie	23
HET GENERAAL KAPITTEL VAN 1961 EN DE OPRICHTING VAN DE PROPROVINCIE VAN HET H. KRUIS IN INDONESIA	29
DE PROVINCIALE KAPITTELS IN 1963 EN 1966	31
De Nederlandse provincie Sint-Augustinus	31
De proprovincie van het H. Kruis in Indonesië	34
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1963-1967	36
Het Tweede Vaticaans Concilie en de missieactiviteit van de Kerk	43
Het kleinseminarie verhuisde in 1967 van Cicadas naar Lembang	45
DE PROPROVINCIE VAN HET H. KRUIS AAN DE VOORAVOND VAN HET GENERAAL KAPITTEL VAN 1967	49
Een overzicht van de werkzaamheden van de kruisheren	49
Knelpunten die de werking bemoeilijkten	51
De houding van de Nederlandse kruisherenprovincie	52
HET GENERAAL KAPITTEL VAN 1967	55
Een veranderd mens- en wereldbeeld na de Tweede Wereldoorlog	55
Aangepaste constituties in 1967	57
Het vraagstuk van de <i>Indonesianisatie</i> in Bandung in 1967	60

DE KRUISHEREN IN INDONESIAË IN 1968	63
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1968	63
DE KRUISHEREN IN INDONESIAË IN 1969	71
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1969	71
Werkzaamheden van de kruisheren in het bisdom Bandung	77
Kosten van levensonderhoud van de kruisheren in Indonesië	82
Gegevens uit het jaarverslag 1969 van het bisdom Bandung	84
DE KRUISHEREN IN INDONESIAË IN 1970	87
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1970	87
De kruisheren en hun inzet voor oecumene	92
Vergadering van het provinciebestuur op 2 december 1969	92
DE PROPROVINCIE VAN HET H. KRUIS EN HET BUITENGEWOON GENERAAL KAPITTEL VAN 1970 – EEN POGING TOT ZELFEVALUATIE	95
Vorbereidende vergadering: de plaats en de taak van de Orde in de Indonesische samenleving	95
Verschillende kruisheren gingen niet akkoord met het verslag van de voorbereidende vergadering	97
Het congres van de proprovincie op 25 februari 1970	100
• Verslag van de commissie van de jonge priesters	102
• Verslag van de fraters	107
Het congres van de proprovincie op 15 april 1970	108
Het buitengewoon generaal kapittel van 12 tot 20 juli 1970	112
Conventsgesprekken op Java over het gemeenschapsleven	115
DE KRUISHEREN IN INDONESIAË IN 1971	119
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1971	119
Bezorgdheid over het toekomstige samengaan van de Nederlandse provincie en de proprovincie op Java	125
Het congres van de proprovincie op 28 juli 1971	127
DE KRUISHEREN IN INDONESIAË IN 1972	139
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1972	139
Ophef in Indonesië over de leeftijdsopbouw van de Nederlandse provincie	149
Rechtvaardigheid als thema voor het Generaal Kapittel van 1973	150

Missie en ontwikkelingsproblematiek.	
Interview met Yan Sunyata, student theologie in Leuven	155
DE WERKING VAN DE MISSIEPROCUUR	159
Informatie over de werking van de missieprocuur	159
Jaarverslag 1969 van de missieprocuur in Nijmegen	172
Verslag van Bertus Bax over zijn reis naar Indonesië, februari 1972	174
Taakomschrijving van de missieprocurator, juni 1972	178
De Nederlandse provincie Sint-Augustinus en de missies in 1973	181
DE KRUISHEREN IN INDONESIAË IN 1973	185
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1973	185
Gegevens uit het jaarverslag 1972 van het bisdom Bandung	193
Het congres van de proprovincie op Java op 14 maart 1973	193
Het generaal kapittel in 1973	196
Rellen in Bandung op 5 augustus 1973	198
DE KRUISHEREN IN INDONESIAË IN 1974	201
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1974	201
Gegevens uit het jaarverslag van het bisdom Bandung over 1974	215
Verslag over de proprovincie op Java door de aftredende provinciaal Theo Huijbers	215
DE KRUISHEREN IN INDONESIAË IN 1975	231
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1975	231
Pastorale bijeenkomst van de priesters uit het bisdom Bandung in Sindanglaya van 27 tot 31 januari 1975	236
De Indonesianisering en de uitbouw van de kruisherengemeenschap op Java anno 1975	238
DE KRUISHEREN IN INDONESIAË IN 1976	241
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1976	241
Jan Rooijackers gaf zijn indrukken weer over de proprovincie na een bezoek van vijf weken	247
Enkele aantekeningen uit het verslag van het congres van de proprovincie gehouden op 28 april 1976	248
Gegevens uit het jaarverslag van het bisdom Bandung over het kalenderjaar 1975	250

KOPPELING VAN ONTWIKKELINGSWERK AAN EVANGELISATIE, 1967-1977	253
Het rapport van Bertus Bax over de werkzaamheden van de kruisheren in Cigugur	253
• Het gebied Cigugur	254
• De ADS-gemeenschap	256
• Projecten	258
W. Roetenberg over de opleiding, de teambesprekingen, de scholen en missiemethoden	266
• Opleiding:	266
• De teambesprekingen:	267
• Scholen en missiemethoden:	267
• Prioriteiten:	268
Bedenkingen van Mathieu Kuppens bij het prioriteitenplan van W. Roetenberg	270
Bertus Bax over de schoolsituatie en het teamwork	274
Inlichtingen over de staties van de voormalige ADS-gemeenschap in de parochie Tasikmalaya over het jaar 1969	278
De priesterwijding van Mari Rooijackers op 9 juni 1971 en het bezoek van Lambert van den Heuvel aan Cigugur	280
Kabupaten Indramayu in 1971	283
Totoran in 1971	286
Het bimasproject in Cigugur in 1971	287
De uitvoering van het kippenproject in Cigugur in 1971	288
De visserijproblematiek in Indramayu in 1973	290
De Belgische provinciaal Simon Aerts op bezoek in Cigugur en Indramayu	294
Enkele resultaten van het ontwikkelingswerk in 1974 en 1975	295
 DE KRUISHEREN IN INDONESIË IN 1977	 297
Kroniek van de proprovincie van het H. Kruis in Indonesië, 1977	297
De kruisheren vijftig jaar op Java – gesprek met Koos van Etten	304
De kruisheren vijftig jaar op Java – gesprek met Djoko Setyarmo	308
Gegevens uit het jaarverslag van het bisdom Bandung op 1 januari 1976	310
Viering van vijftig jaar kruisherenaanwezigheid in Indonesië op 9 februari 1977	301
Verslag van de reis naar Indonesië door prior-provinciaal Rein Vaanhold ...	313
Het zilveren bisschopsfeest van mgr. Petrus Marinus Arntz op 9 juli 1977 ...	317
 DE OPRICHTING VAN DE PROVINCIE SANG KRISTUS OP 20 JULI 1977	 321

BIJLAGE 1: Van proprovinciaal tot provinciaal bestuur	330
BIJLAGE 2: Vormingsverantwoordelijken op Java, 1962 – 1979	332
BIJLAGE 3: Samenstelling van de provincie Sang Kristus in 1978	333
BIJLAGE 4: Verplaatsingsbeleid 1962-1977 (priesters en geprofeste broeders)	336
BIJLAGE 5: Lijst van kruisheren in Indonesië, 1927-1977	344
NAWOORD: DE TIJD VAN VROEGER, DE TIJD VAN NU	347
Tempo sekarang	350
BIBLIOGRAFIE	352
KRUISHEREN 1962-1977	361
Aloysius Andjasmono	362
Alphonsus Hendricus Ignatius Bogaartz	363
Jacobus Henricus Corstjens	365
Pili Lambertus Delopius	367
Yoanes Djina Widjosuharjo	368
Anthonius Djoko Setyarmo	369
Agustinus Abdulgani Gani	371
Franciscus Xaverius Hardjosoebroto	375
Anta Hayendrinata	376
Jozef Maria Hehenkamp	376
Theodorus Petrus Maria Huijbers	377
Bartholomeus Herman Judianto (Joedianto)	380
Henricus Jacobus Keesom	382
Cornelius Franciscus Josephus Kluskens	386
Matthias Peter Thomas Kuppens	391
Gerardus La'la	394
Lami Tarcisius	394
Edwin Leonard Latumeten	395
Henricus Josephus Maria Leermakers	396
Freddy Franciscus Lukman Gany	402
Josephus Agustinus Made Mudjoto	402
Theodorus Mattheus Meijers	403
Rogerus Josephus Elisa Mertens	404
Lucas Pambudi	406
Ignatius Putranto	407
Franciscus Xaverius Risjudadi	408

Marinus Adrianus Rooijackers	409
Johannes Matteus Rudyo Herupranata	412
Antonius Hubertus Leonardus Rutten	413
Justinus Samidi	416
Michael Soedjarwanto	417
Augustinus Souprijoutama	417
Joseph Souw Hong Goan	418
Robertus Stigter	419
Wilhelmus Nicolaas Straathof	424
Franciscus Xaverius Sukarno (Soekarno)	425
Franciscus Xaverius Susanto-Tjokroamidjojo	427
Johannes Thomas Ignatius Sunyata	428
Chris Tukiyat	433
Leonardus Johannes Antonius van Beurden	435
Adrianus Johannes van der Rijt	437
Joannes Jacobus van Doorn	439
Jacobus van Etten	443
Theodorus Marinus Gerardus van Rijn	445
Franciscus Henricus Christianus Maria Vermeulen	448
Ignatius Wibisono	454
Albert Zonnenberg	454
INDEX VAN PERSOONSNAMEN	456
INDEX VAN PLAATSNAMEN	465
INDEX VAN BEGRIPPEN	472

WOORD VOORAF

Missie kreeg in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw geleidelijk aan een nieuwe invulling. Verkondiging en catechese, bekering en toedienen van sacramenten bleven voor velen kerntaken van de missionering. Daarnaast groeide het besef dat de westerse normen de universele katholieke Kerk niet begunstigen in landen die zich bevrijdden van het koloniale juk en op zoek gingen naar de componenten van hun eigen identiteit. Maar al te vaak viel de bevrijding door de aankondiging van het Rijk Gods niet samen met de idealen rond vrijheid van bevoogding, waarvan de landen van de zogeheten Derde Wereld doordrongen werden.

De term *lokale kerken* werd geïntroduceerd, niet zozeer om een juridische structuur te articuleren, maar wel om religieuze en socioculturele verbanden van mensen te verlevendigen in een door taal, cultuur, godsdienstigheid en geschiedenis gekenmerkte gemeenschap. Emancipatie en dialoog werden sleutelwoorden. De meeste kruisher-en-missionarissen in het bisdom Bandung werden ontwikkelingswerkers, gericht op emancipatie via sociaaleconomische en socioculturele projecten. Anderen ontwikkelden programma's rond hygiëne, geneeskundige verzorging en opwaardering van de positie van de vrouw. Weer anderen investeerden fors in basisonderwijs, middelbaar onderwijs én universitair onderwijs. De nodige fondsen voor de sociaaleconomische en culturele projecten werden in het westen aangeboord, maar nog te weinig ondersteund door de eigenlandse burgerlijke autoriteiten, waardoor de projecten niet breed gedragen konden worden en in ruimte en tijd begrensd bleven.

Vóór de Tweede Wereldoorlog was de pastorale arbeid van de kruisher-en op Java vooral gericht op de Nederlandse kolonisten en de Indo's. In de eerste jaren ná 1945 richtten de missionarissen zich ook op de Chinese en de Javaanse bevolking. Het inzicht schreed voort dat zonder de kennis van het *bahasa Indonesia* geen toekomst was weggelegd voor de Orde van het H. Kruis in Indonesië. Haar missie was echter nog geruime tijd een monoliet: zowel de bisschop als de pastoors waren kruisher-en, afkomstig uit Nederland, die warme gevoelens koesterden voor het Nederlandse rijke roomse leven en overtuigd waren van de westerse superioriteit. Vanaf 1957, toen de Orde van het H. Kruis in provincies werd ingedeeld, zagen de kruisher-en in dat hun missie zonder een kleinseminarie, zonder een grootseminarie, zonder een klooster met eigenlandse novicen, fraters en eeuwig geprofeste broeders en priesters, op korte

termijn zou doodbloeden. Dit besef werd manifest toen in Nederland een kantelend tijdperk aanbrak met een dalend aantal roepingen, een toenemend aantal uittredingen en openlijke uitingen van kritiek op de beklemtoning van zonde en bederf in de katholieke moraal en in de beleving van de geloften.

De *lokale kerk* had niet als taak zich af te zonderen van de rest van de mensengemeenschap als in een getto of zich op te stellen tegenover de andere gemeenschappen. Er was nood aan begrip, empathie, overleg en samenwerking vanuit de *Sitz im Leben*, de concrete historische en socioculturele werkelijkheid, waarin de mensen leefden enerzijds en de ethisch-religieuze ontmoeting van de verschillende godsdiensten anderzijds. In het bisdom Bandung werden andere orden en congregaties vanaf het Tweede Vaticaans Concilie niet langer de toegang geweigerd. De eerste seculiere priesters werden herders in parochies. De universiteit Parahyangan werd de draaischijf van interculturele uitwisselingen en opleidingen. Schoorvoetend werden oecumenische diensten georganiseerd tussen de christelijke kerken, waarbij vertegenwoordigers van de Islam en van de overheid met een zekere tevredenheid toekeken. Uiteindelijk hadden de kruisheren oog voor meer dan één etnische bevolkingsgroep.

Provinciaal Bart Leenders schreef in februari 1967: "(...). Wanneer in een ontwikkelingsgebied toestanden en situaties al te zeer gezien worden door een westerse bril, wanneer men zijn hulp zou willen opdringen omdat de westerse methode en werkwijze beter zijn, dan zal men vlug stoten op onwil en afkerigheid die voor de ontwikkelingswerkers tot een diepe teleurstelling zullen uitgroeien. Men moet ervan uitgaan dat een volk zijn eigen graadmeter heeft over behoeften die worden gevoeld en welstand waar men naar wil streven. Wanneer bijvoorbeeld het rijstplanten en rijstoogsten omgeven is door godsdienstige rituelen en oude volksgebruiken reeds eeuwenlang in ere gehouden worden, moet u niet denken dat u vanwege westerse efficiëntieprincipes met een afkeurend gebaar deze gebruiken kunt wegwuiven. (...). In deze tijd wordt aan de missionarissen weleens verweten dat zij het geloof te westers hebben doorgegeven, compleet met lelijke beelden en suikerzoete heiligenprentjes. Daar kan iets waars in zitten, (...). Maar dan dienen de mensen die zich gaan inzetten voor ontwikkelingshulp in oosterse landen zich goed te realiseren dat zij dezelfde fout kunnen maken door uit te gaan van een westers superioriteitsgevoel, waarmee ze efficiënt en radicaal ouderwetse methoden willen vervangen door in het Westen algemeen als goed erkende werkwijzen, waarbij zij zich nog gemakkelijk kunnen laten leiden door een ingeboren hang naar perfectionisme, waarvan de oosterling het nut nog niet voldoende kan waarderen. We dienen ons ernstig af te vragen in hoeverre een regering en een volk van ontwikkelingshulp is gediend. Daarom moeten we met heel veel tact en voorzichtigheid tasten en zoeken naar een hulp, waarvan

we mogen verwachten dat ze acceptabel zal zijn. Dit zal veel teleurstellingen voorkomen voor hen die zich met veel idealisme gaan inzetten voor dit zeer prijzenswaardige werk van medemenselijkheid.”¹

Aan de vooravond van de oprichting van de provincie Sang Kristus in 1977, hadden de kruisherer nog maar een vaag idee van de inhoud van het begrip *indonesianisatie*. De ene helft van de kruisherer vond het normaal dat een Indonesiër aan het hoofd kwam te staan van de kruishererprovincie, de andere helft (nog) niet. Dat de toekomstige bisschop niet langer uit Nederland kwam, dat het tijdperk van commissies met andere woorden werd beëindigd, vond iedereen normaal. Dat een aantal sociaal-economische projecten ook door het bisdom Bandung zelf werd gesubsidieerd, werd ook als billijk ervaren. Dat de inculturatie eraan zat te komen, werd theoretisch althans breed gedragen, maar ondervond in de praktijk nog allerlei weerstanden. Niet beantwoord waren de vragen die betrekking hadden op het beleidsvoerend vermogen en de inhoud die gegeven diende te worden aan *brotherhood* en *fraternal economy*. Het antwoord op de vraag of er naast priesters ook broeders in de provincie zouden leven en werken stond al in de sterren geschreven: niet dus. Die ‘dus’ was verweven met de *target* rond de introductie van de *vita mixta* om te voorkomen dat de *vita activa* in de parochies de kruisherer transformeerde naar een priestercongregatie. Voorlopig waren er veel huizen (*domus*), weinig kloosters (*conventus*, rectoraat, opleidingshuis) en was er heel veel activiteit en maar weinig contemplatie. In vergelijking met de voorgaande decennia bleven de kruisherer wel langer in de hun toegewezen parochie en was de verstandhouding beter.

Brak met de *indonesianisatie* voor de orde een tijd aan van groei en bloei, omdat zij deel ging nemen aan de Indonesische maatschappij? Of werd het eerder een tijd van krimpen en uitdoven? Iedereen hoopte op een nieuwe toekomst. Dan moesten echter de uitdagende woorden van T.S. Eliot (1888-1965): “*Teach us to care and not to care*” in overweging worden genomen, met name dat wanneer men geeft men goed moet weten waarom men geeft, welke kosten aan het geven verbonden zijn en welke de focus is. Als men zichzelf uitput met zorg en na verloop van tijd die zorg beoordeelt als een druppel op een gloeiende plaat in de oceaan van nood, dan dreigt men cynisch of onverschillig te worden.

B. Leenders, *Ontwikkelingshulp*. in: *Kruistriomf*, 46, februari 1967, pp. 67-68

Zie over deze thematiek ook: **W. Bühlmann**, *Er komt een derde kerk. De uitdaging van de derde-wereldkerk*. Hilversum, 1976, 378 p.

Het derde deel over de geschiedenis van de kruisheren in Indonesië beweegt zich in het spanningsveld van het nog niet en het alreeds toepassen van de *indonesianisatie*. In tegenstelling tot de twee vorige delen hebben we bewust niet geopteerd voor bronnenonderzoek in de archieven. Dit verleden is te zeer verweven met de persoonlijke levenssfeer van nog altijd levende kruisheren. Bovendien beschikken we over een overvloedige documentatie van zichzelf rechtvaardigende Nederlandse kruisheren, die gretig de deconstructie van de preconciulaire Orde van het H. Kruis opeisten, maar intussen uit het oog verloren, dat zij een immense schade berokkenden aan de spirituele verlangens van de Indonesische proprovincie. Ethisch-religieus kon de proprovincie niet genoeg rekenen op de moederprovincie, maar op het vlak van *fraternal economy* sprongen de gulheid en de generositeit van de provincie Sint-Augustinus in het oog. Met het oog op de verzelfstandiging van de toekomstige Indonesische provincie vernoemen we enkele verwezenlijkingen die de kruisheren toelieten het verschil met de vorige periode (1946-1962) te maken. We denken dan heel in het bijzonder aan de universiteit Parahyangan, de bekering van de ADS-gemeenschap, de oprichting van de eerste twee kloosters en de intrede van eigenlandse kandidaten, de sociaaleconomische en socioculturele projecten, de belangstelling in Europa voor ontwikkelingshulp en de voorafname van de Nederlandse missionarissen op de inculturatie waarvan in de jaren tachtig van de twintigste eeuw veel werd verwacht.

Enkele jaren nadat de provincie Sang Kristus werd opgericht schreef de redacteur van *KOM* in het decembernummer van 1979: "Het ziet er naar uit dat de *indonesianisatie* van het kerkelijk kader in Indonesië waar mogelijk wat versneld moet gaan worden. U heeft misschien hier en daar wel iets opgevangen van de mogelijkheid dat eventueel de aanwezigheid van buitenlandse missionarissen aan een tijdslimiet wordt gebonden. (...). Een dergelijke maatregel zou voor verschillende lokale kerken wel zeer ernstige gevolgen hebben, (...). Er is wel gedacht aan een mogelijkheid dat de buitenlandse missionarissen de Indonesische nationaliteit zullen aanvragen. (...) betekent dit in feite niet veel meer als uitstel van de realiteit dat op een gegeven moment en binnen afzienbare tijd de Indonesische Kerk zich gesteld ziet voor de opgave om met eigenlands kader de zeer vele taken, waarbij nu nog de hulp van buitenlanders gebruikt kan worden, te vervullen. Misschien kan dit uitstel voor sommige gebieden zeer belangrijk zijn. Maar duidelijk is wel dat de Kerk in Indonesia zich gesteld ziet voor een zware opgave die overigens aan het proces van *indonesianisatie* een nieuwe impuls zal geven."²

² N., *Versnelling van het proces van indonesianisatie*. in: *KOM, Missie en Ontwikkelingssamenwerking Kruisheren*, december 1979, pp. 1-2

Na de gruwel van de interneringskampen verlieten vele Nederlanders Indonesië. Onder hen bevonden zich ook kruisheren. Tussen 1945 en 1955 volgde een tweede exodus, nu ook van Indische Nederlanders. De kruisheren die bleven, beseften dat zij moesten vergroeien met de lokale bevolking en van Java hun thuis moesten maken. Enkele religieuzen keerden terug naar Nederland. Bij de oprichting van de provincie Sang Kristus kozen de Nederlandse kruisheren voor de nieuwe provincie: zij bleven op Java.

Op Java, schreef Maria Dermoût, lag diep in een ommuurde tuin onder donker groene bomen een huis. In het felle zonlicht overdag was het aan de buitenkant vooral een lelijk huis, witgekalkt, met brede zwartgeteerde randen, met saaie grijze blinden en een door ouderdom geheel verzwakt en verweerd pannendak; 's avonds leek het nog wel wat. Maar van binnen was het huis altijd even mooi en stil en erg koel. (...). Java, er was zoveel: behalve de mensen, ook het andere dat zij liefhad – haar plaats op de aarde tot nu toe (...). Alle andere bergen, de hele rij – zij kende ze nu alle goed uit haar hoofd. Java en zijn blauwe bergen, en de blauwe zee eromheen. In het noorden de Javazee, in het midden de Zuidzee, links straat Sunda, rechts straat Medura, zoals het stond op de kaart in de leerkamer. Zij moest tijd hebben om het allemaal te verliezen." Maria Dermoût schreef in *Nog maar pas gisteren* over Riek die met haar ouders naar Nederland vertrok en Java met pijn in het hart verliet: "En het was alsof de reis voorbij was, alsof op de kade nieuwe vriendinnen stonden te wachten en haar toewuifden, alsof zij zo meteen daarginds aan land zou moeten stappen. Maar dat kon zij niet. Zij was nog niet daar, zij was nog hier. Hoe kon zij zover vooruitzien, zij moest stilstaan en omzien nog."³

Een huis dat vanbinnen mooi en stil en koel was, zo zou elk convent van de kruisheren op Java mogen worden, bewoond door religieuzen die van de mensen en van het land hielden. En dan liefst zoveel, dat de namen van de mensen en van de plaatsen opgeborgen werden in het hart en uit het hoofd werden gekend. En als zij dat allemaal niet zouden verliezen, dan werden de kruisheren goede herders naar de geest van het Evangelie.

Over enkele jaren maakt de Orde van het H. Kruis bekend, dat zij honderd jaar werkzaam is in Indonesië. De eerste vijftig jaar werden door ons in drie delen beschreven. Wij danken de prior-provinciaal van de Europese Kruisherenprovincie, E.H. Peter Snijkers, en de kruisheren van Indonesië voor de uitnodiging om het verleden van de Java-missie te beschrijven. Nu rest de belichting van vijftig jaar kruisherleven

³ Maria Dermoût, *Nog maar pas gisteren*. Amsterdam, 2000, passim

binnen de contouren van de Indonesische kerk. Daarom nodigen wij de Indonesische kruisheren uit om hun recente geschiedenis te bespreken en te beschrijven, zodat zij met verve kunnen aantonen welke plaats zij innemen in de Orde van het H. Kruis en van welk belang zij zijn voor het voortbestaan van hun orde.

Priesterwijding Huno Kortum, 8 juni 1963